

Bostonban alapított új iskolája is gyorsan népszerű lett. A legtudósabb nyelvésznek, a legkitűnőbb nyelvtanárnak tartották.¹⁵ Fonetikai és összehasonlító nyelvészeti kutatásairól az Egyesült Államok szellemi elitje előtt tarthatott előadásokat. Két pedagógiai, ill. nyelvészeti munkája is megjelent *The First Book of English* és *Significance of the Alphabet* címmel (mindkettő 1846-ban). Ezekben az években szövődhetett barátsága Elizabeth P. Peabodyval.

1848 nyarán Krajszir visszatért Európába, és Londonon, Párizson át Magyarországra igyekezett, de csak Bécsig, esetleg Pozsonyig jutott (s nem Pestig, mint Byng mondja). Jellačić előrenyomulásának, az országgyűlés fölöszlatásának hírére azonban visszatért Amerikába. „Nem láthattam akkori tudósításaim szerint, hogy édes magyaraink oly dicsőségesen fölébredendek” – írta Pulszkyknak 1849. jún. 22-én Bostonban keltezett levelében.¹⁶

A győzelmi hírek hatására újra Európába utazott.¹⁷ Lehet, hogy már itt, Hamburgban találkozott a komáromi kapitulánsok között Újházi Lászlóval, Komárom polgári biztosával.¹⁸ 1849 karácsonyán, New Yorkban viszont már biztosan együtt vannak.¹⁹ Krajszir elhatározó hatást gyakorolt Újházira a magyar gyarmat – a későbbi New Buda – megalapításának tervében. Tolmácsként Washingtonba is elkísérte.

Segítségére volt az angolul nem tudó Újházinak az amerikai konzervatív, antiabolicionista – az osztrák követ által is befolyásolt – sajtó támadásainak visszaverésében. Ugyancsak Krajszir inspirációját kell keresnünk James Russel Lowell (1819–1891), Robert Carter (1819–1879) harcias magyarbarát publicisztikája mögött. Ő szolgáltatta az anyagot Mary Lowell Putnam (1810–1898) nevezetes osztrákellenes, magyarbarát vitairatához is.²⁰ Közben több magyarságismeretet terjesztő előadással sietett kielégíteni a fölfokozott érdeklődést.²¹

Krajszir 1852-ben New Yorkba költözött. 1852-ben itt jelent meg *Glossology* című nyelvészeti munkája, és munkatársra volt a készülő *New American Cyclopaediának*, amelybe nyelvészeti, vallástörténeti és botanikai cikkeket írt, és ő dolgozta ki a „Magyar nyelv és irodalom” című szócikket is,²² bár elhatalmasodó szívbetegsége egyre többet gyötörte.

A tudós utolsó éveit a New York állambeli Morrisaniában, a Putnam család otthonában töltötte, mint a három gyermek nevelője.²³ Itt halt meg 1860. máj. 7-én, 56 éves korában. Kéziratot hagyatékként – közel száz nyelvet idéző összehasonlító nyelvészeti vázlatait – mint tudjuk, végrendeletileg a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta.

ZÁVODSZKY GÉZA

Rippl-Rónai József és a Kner család kapcsolatáról. Laczkó András 1985. január 7-én a *Magyar Nemzetben* cikket közölt „Rippl-Rónai József és Kner Imre levélváltása” címmel. Hírt adott a festő és a Kner család addig nem ismert kapcsolatáról, s közölte Rippl-Rónainak két, Kner Izidorhoz intézett levelét, valamint Kner Imre egy levelét, amelyet a festőnek írt. A Békés Megyei Levéltárban megtalált levelekben¹ szó esik egy rajz- vagy pasztelkép-album kiadásáról, ami a festőt 1921–1922-ben foglalkoztatta, s aminek megvalósítására, legalábbis Knerék közreműködésével, sohasem került sor.

¹⁵ Pl. Emerson ajánlja rokona gyermekei számára, mint a létező legjobb nyelvtanárt 1847-ben. *The Letters of Ralph Waldo Emerson*. 1939. vol. 3. 373. Vasváry Gyűjt. K7:32.

¹⁶ V. WALDAPFEL ESZTER: *A forradalom és szabadságharc levelestára*. Bp. 1965. IV. 94–95.

¹⁷ 1849. aug. 22-én levélben kért támogatást Franklin Pierce-től (1852-től az USA elnöke) második európai útjához. Library Congr. Franklin Pierce Papers, 28. Vasváry Gyűjt. K7:25.

¹⁸ Vö.: ACS Tivadar: *New Buda*. Bp. 1941. 12–13., forrását azonban nem jelöli meg.

¹⁹ Újházi László levele Pulszky Károlyhoz OSzK Kt. Fond VIII/1095:3.

²⁰ *Crime of the House of Austria against Mankind with Putnam's History of the Constitution of Hungary*. Boston, 1852.

²¹ Vasváry Gyűjt. K7:26.

²² Vasváry Gyűjt. K7:21.

²³ PUTNAM, George H.: *Memories of my Youth (1844–1865)*. New York, 1914. 69. Vasváry Gyűjt. K7:25.

¹ Békés Megyei Levéltár, Gyula. A Kner-nyomda iratai, XI. 9. e/6. Rippl-Rónai József Kner Izidornak, Budapest, 1921. február 28.; uő uannak, Kaposvár, Róma villa, 1922. március 26.; Kner Imre Rippl-Rónai Józsefnek, Gyoma, 1922. április 23.

Kiderül a levelekből, hogy a festő és Knerék között ezidőben sajátos csere is alakult. Az első világháború utáni ínséges időben Knerék nemcsak az akkor napvilágot látott legszebb kiadványaik – gondolom, a Kner Klasszikusok, a Monumenta Literarum – tiszteletpéldányaival támogatták barátaikat, hanem gyomai sonkával és Kner Izidor saját főzetű szilvapálinkájával is. Annak idején néhány ezzel kapcsolatos gyerekkori emlékeimet felelevenítettem Laczkó Andrásnak. A csomagok ugyanis időnként apám, Haiman Hugó ferencvárosi lakására érkeztek, s ő engem, a kisdíákot bízott meg, hogy azokat a címzetteknek eljuttassam. Így jártam annak idején Rippl-Rónai Kelenhegyi úti műteremlakásában is.

A festő szándéka volt, hogy nagyapám támogatását képekkel viszonzozza, s azokat is apámhoz kellett volna eljuttatnia, de tudomásom szerint ez nem történt meg. Nincs kizárva, hogy Kner Imre hagyatékában maradt Rippl-Rónai-kép, de ha igen, akkor az, sajnos, elkallódott.

A közzétett levelekből kiderül, hogy a kapcsolat a *Borsszem Jankó* legendás asztaltársaságára, a „Kagál”-ra vezethető vissza, melynek Rippl-Rónai József és Kner Izidor egyaránt tagjai voltak, s ott még az első világháború utáni években is összejöttek. Híres vacsoráikat ezidőben Bálóné vendéglőjében, a Ráday utcában, a Boráros tér közelében tartották.

A *Magyar Nemzet* cikkét nemcsak azért elevenitem fel, hogy az érdekes epizódot itt a könyv- és kiadástörténet olvasói számára is emlékeztetéssé tegyem, de azért is, mert nemrégiben, más jelzet alatt, még két levelet találtam.² Az egyiket Kner Izidor, a másikat Rippl-Rónai József írta. Már Kagál-bélieleg fűszerezett táblalábíró-humorukért is érdemes elolvasni őket:

Kner Izidor levele Rippl-Rónai Józsefnek

Gyoma, 1921. november 28.

Kedves Mester!

Járvány ütött ki a nyáron a pondrók között és így a szilva gyöngyén prosperált. Olyan szilvapálinkát főztem, hogy Prahá császára csak súlyos choleraiban ivott ilyenek csak.

Ha nem lenne Rippl-Rónai képhez jussom, akkor is ragaszkodnám hozzá. Hát még így!

Fentiszelt pálinka, meg Prahát letisztelő sonka rendelkezésére áll és ha vömnek adna két – megígért – képet: elárasztom földi jókkal.

Mikor küldjek a képekért?

Ha soraimat el tudta olvasni: ezért külön öt üveg saját termésű bor jár.

Igaz tisztelettel régi híve

Kner Izidor

Rippl-Rónai József választát a fenti levél hátlapjára írta:

Ezt a levelet ma, 3-án dec. kaptam meg Kaposváron, ahova 1-én érkeztem meg Pestről. Innen nem lehet intézkednem, hogy a csereüzletet lebonyolíthassam, ismét fenn kell lennem. Azt már látom, hogy előbb-utóbb mégis nyélbe fogjuk ütni a dolgot, nehogy ez a fene „choleras császár” mindent elnyeljen előlem. Én szörszerint vett képekről sohasem beszéltem, de cseréről igen, már azért is, (nem éppen a pompás szilvapálinka miatt, hanem) hogy Gyomán, ahol oly sok szép dolog megtermett évtizedek óta a könyvcsinálás terén, hogy ott is legyen nyoma – ha csak egy muzeális rajzban is – az én művészetemnek. Mindig csudáltam, hogy Gyomára egyáltalán nincs érkezésük dolgaimnak – nehezen indulnak arra az efféle vonatok.

Azok után, amit hallottam, láttam, magam is szívesen fel fogok pakkolni egy szép napon, hogy az én kedves Kner Izidor barátomat színről-színre láthassam ott, ahol oly készséggel, ízléssel, nagy szeretettel dolgozik, fáradozik, úgy hogy még a legraffináltabb biblióiket is kielégíti. Én, aki ezen a téren elég otthon vagyok, érzem, egy jó napot fogok ott a gépek, papírok, betűk közt eltölteni – bele sem számítom a kövesztett³ és már füstölt szalonnák stb. elfogyasztási lehetőségét az önbor⁴ mellett. Mielőtt a káposztás rétesre áttérnék, befejezem tájékoztató soraimat

Rippl-Rónai József

² A Békés Megyei Levéltárban, ugyanazon fondban, de b/1. jelzet alatt. A levelek felkutatásában nyújtott segítségéért Dr. Erdész Ádám főlevéltáros úrnak itt mondok köszönetet.

³ abált szalonna

⁴ saját termésű bor

Azok számára, akik a forrásokat használni fogják, néhány kiegészítést kell tennem. A *Magyar Nemzet* idézett cikkének címe pontatlan, ugyanis a festő közzétett két levele nem Kner Imrének, hanem apjának, Izidornak szól. Ez félreérthetetlen abból, hogy Rippl-Rónai mindkét esetben a Kagálban való találkozásukra utal — ez pedig csak Kner Izidorra vonatkozhat, akinek fia sohasem volt tagja az asztaltársaságnak.

A harmadik levélben, amit Laczkó András közöl, nem a festő tervezett könyvéről volt szó. Knerék 1922-ben adták ki Hevesy Iván *Az impresszionizmus művészete* c. könyvét, két másik művészeti kiadvány társaságában. Kner Imre szeretett volna a címlapra egy Rippl-Rónai-rajzot tenni. Végül a művésznak egy arcképe került be illusztrációként a könyvbe,⁵ de nem a címlapra. Ettől függetlenül, a levél bensőséges hangja arra utal, hogy nemcsak az apát, de fiút is régi ismeretség és meleg barátság fűzte a festőhöz.

HAIMAN GYÖRGY

⁵ Rippl-Rónai József: Arckép. *l.m.* 53.